

Зміст

Вступ.

Основні світоглядні та методологічні засади.....3

1. Розгублена свідомість на межі епох.....3

Радянська міфологічна свідомість та парадокси нового суспільства. — У Задзеркаллі. — Театр та кіно як дзеркало колективних відображень реальності.

2. "Живий" текст як модель культури.....8

Життя як семіотична проблема. — Смысл тексту — смысл життя/смысл життя — смысл тексту.

ЧАСТИНА I

МАСОВА СВІДОМІСТЬ ЯК

ДИНАМІЧНИЙ ЧИННИК ТЕКСТУ

РАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....15

Розділ 1.

Масова свідомість та індивідуальна свідомість....18

1. Психологія мас.....19

1.1. Загроза свідомій особистості й влада ірраціональності.....19

Масова свідомість як психічний феномен (масові епідемії та масова зараза). — Театр як мистецький аналог діалогу лідерів і маси. — "Масовий стан" як емоційний пережиток "погано розвинутої свідомості".

1.2. Індивід та організована маса у взаємопроникненнях і взаємопереходах.....26

Від наговлу до "маси у психологічному сенсі". Ступінь організації як критерій розмежування. — Розвиток свідомої особистос-

ті між масовою "природою" та індивідуальною "свободою". — Маса як сучасне середовище індивідуального існування.

2. Масове продукування інформації та образів: небезпеки та переваги.....31

Небезпеки "натовпу мас-медіа". — "Поширення" людини як розширення можливостей психіки завдяки медіа-комунікаціям. — Масові Ерос та лібідо. — Спокусники-симулякри і масове розтління. — Кінець світу відкладається.

3. Масова свідомість та індивідуальна художня творчість.....38

3.1. Анонімність та авторство у новочасній культурі.....38

Лінії протистояння. — Зміна романтичної концепції поета і натовпу в модерністській європейській культурі.

3.2. Проблема опозиції масової та індивідуальної свідомості у радянському ідеологічному контексті.....41

Масова свідомість та свідомість мас. — Спроба якісного вдосконалення маси. — "Персональна самосвідомість" як полюс внутрішнього протистояння.

Розділ 2.

Масова свідомість та елітарна свідомість.....44

1. Постановка проблеми у філософсько-соціологічній думці.....45

"Людина маси" як соціально-психологічний тип, породжений індустріальними суспільствами. — Явище "колективне зниження інтелекту" та самозахист еліт.

2. Масова свідомість та "високе" мистецтво.....47

Закон посередності та універсальний масовий стиль. — Перемаркування територій елітарне — масове в сучасному медіапросторі.

— Традиційні особливості вимог масової свідомості до художнього твору. Ефект “позахудожнього сприйняття”. — Індивід як поле взаємодії елітарної та масової свідомості. — Лубок та “третья культура”. — Близькість і вбогість маси як замовника сучасного медіапродукту.

3. Радянська еліта/маса та радянська художня культура.....55

Радянська офіційна культурна еліта та еліта-публіка. — Відтворення канону елітарної поведінки як деградація норми. — Стосунки автор—замовник у процесах “змасовлення” еліти. — Особливості маркування “елітарних” та “масових” територій.

Розділ 3.

Масова свідомість та групова свідомість.....60

1. Соціально-психологічні аспекти опозиції масової та групової свідомості.....61

Масова свідомість як передумова розвитку індивідуальності в сучасному світі. — Сучасна масова свідомість як свідомість “постгрупова” в аспекті глибинної психології. — “Постгрупова” свідомість як інструмент зламу групових цінностей, джерело креативного хаосу та постійне середовище для “завалення”.

2. Масова свідомість / групова свідомість у художній культурі та радянській культурі зокрема.....66

Художня культура як канал “інфікування” мас груповими цінностями. — Руйнівні можливості масової свідомості щодо групових цінностей.

Розділ 4.

Масова свідомість та масове позасвідоме.....70

1. Масове позасвідоме як філософська проблема.....71

Колективне позасвідоме в аналітичній психології та психоаналізі. — Соціальні аспекти колективного позасвідомого. — Політичне

позасвідоме. — Чи існує глибинна єдність масового сприйняття та масові архетипи?

2. Культура “масової свідомості” 76

Суб-людина маси як продукт сучасного розпаду етнічних груп. — Втрата центру як ознака дії нових механізмів саморегуляції. — Масова свідомість та моделювання реальності. — Моделювання реальності та його вплив на масову свідомість. Установка, домінанта, раціоналізація. — Цензура як одна з регулятивних функцій масової свідомості

Деякі висновки.....80

ЧАСТИНА II

ТЕКСТ РАДЯНСЬКОЇ

КУЛЬТУРИ ЯК СУБ'ЄКТ-

ОБ'ЄКТ, ЩО ВІДДАЛЯЄТЬСЯ.....82

Вступні зауваги.

Культура як середовище і як текст.....83

Головні динамічні складові розвитку тексту. — Пошук автора як динамічне джерело саморозгортання тексту культури. — Аудиторія: авторство інтерпретацій та авторство очікувань. — Вимога реалізації як внутрішня складова розгортання тексту культури.

Розділ 1.

Міф як підґрунтя суспільної ідентифікації.....90

1. Суспільно-світоглядні

функції первісного міфу.....91

Активізація у період світоглядних криз міфологічних світобудовчих структур, що відповідають за глибинний світопорядок. Міфічний час, світова подія, деміург. — Міф як “приблизна правда”. — Глибинні захисні психічні функції міфу. К. Леві-Строс.

2. Міф як влада слова над свідомістю.....94

Роль слова у дорефлексивному структуруванні світу. Сучасні міфології. О. Потєбня, М. Бердяєв, Р. Барт. — Міф як організаційна структура в зоні інтерсуб'єктивності культури. Міфологія як ідеологія. Дж. Фіск та Дж. Хартлі.

3. Міфологічні нарративні структури як протосюжети соціальних ситуацій.....98

Міфологеми та "протомоделі соціальних ситуацій". А. Пєліпенко, І. Яковенко. — Енергетичний компонент протосюжетів. — "Великий тріадичний принцип" як структурна матриця загального метатексту культурного універсуму. — Домінанта сюжетного мистецтва у часи побудови нових світоглядних парадигм.

4. "Міфологічна ситуація" як особливий емоційний стан "причетності". Пафос як структуруючий елемент міфологічного простору...101

Звільнення від моторошної життєвості. "Міфологічна ситуація". М. Гляде, К.Г. Юнг. — Емоційний стан "міфологічної причетності". В. Маяковський.

Розділ 3.

Лубок як масова комунікація.....105

1. Лубок як вияв психічних потреб масової свідомості у царині уявних образів.....105

Ознаки та особливості лубкових видань. — Опозиція "правда-неправда" як головний критерій чарівності лубка. — Економічний вимір як рушійна сила розвитку індустрії лубка. Лубок і кінематограф.

2. Український театр XIX століття як масова комунікація.....113

Культура у ситуації репресивного тиску. Помноження функцій її елементів. — Український театр як відповідь на комунікативні потреби та прагнення українського народу. Ознаки українського театру як засобу масової комунікації.

Розділ 4.

Автор як суб'єкт художньої

культури та масова свідомість.....117

1. Природа індивідуальної авторської

творчості (психоаналітичний аспект).....119

Два основні типи художньої творчості. — Співвідношення свідомих та позасвідомих процесів у художній творчості з погляду аналітичної психології та теорії бісоціації.

2. Автор та суспільство.

Історико-соціальний аспект.....125

Роль автора у суспільстві з погляду двох основних мистецьких парадигм — класицистичної та романтичної. Відповідність творчих психологічних типів базовим мистецьким парадигмам — класицистичній та романтичній. Принципи структурного оперування — інверсія й медіація — як головна межа протистояння масової та авторської свідомості.

3. Автор та комунікаційний

процес. Семіотичний аспект.....129

Зміна обставин художньої комунікації як спосіб зміни повідомлення. — Подвійний контекст комунікації в радянській культурі. Глибинне авторське самовираження як канал неофіційної комунікації.

Кілька слів як підсумок.....132

ЧАСТИНА 3

ТЕКСТ РАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МІЖ

ДВОМА ЗЛАМАМИ (1917, КІНЕЦЬ 80-х —

ПОЧАТОК 90-х РОКІВ ХХ

СТОЛІТТЯ).....135

Пролог. Етика бачення “переможеного

минулого”. Місце влади у тексті культури.....136

Коли правильне оволодіває істинним. — Лібідозні джерела революції. — Влада як учасник обміну в грандіозному циклі зваблювання.

Розділ 1.

Трансформації лубка

у тексті радянської культури.....141

1. Доля класичного лубка

у тексті радянської культури.....141

1.1. Масова аудиторія радянської культури.....141

Думка про мистецтво, яке має належати народові, у двох системах революційних очікувань. — "... партія не может предоставить монополию..." — Хто народ? — Клас "нетрафаретної термінології" як масова революційна та пореволюційна аудиторія. — Горький як культова фігура класу "нетрафаретної термінології". — Аудиторія радянської культури.

1.2. Сублімація лубкових форм

та їх інтеграція у форми високої культури.....153

Форми сублімації лубкової культури у пореволюційний період. — Агресія "низької" культури на культуру "високу". — Рух художнього авангарду до засвоєння елементів "низької" культури. — Вектор позахудожньої потреби. "Право писати погано". — Руйнування пореволюційною авангардною культурою меж між "низькою" та "високою" культурами. — Роль лубкової логіки "встигання" у побудові основних структур тексту культури. — Інтеграція лубка у Великий стиль.

2. Терор як масова комунікація.....163

1.2. Адаптація та привласнення

лубкових структур ідеологією.

Терор як їхнє нарративне наповнення.....163

Життя як лубковий акт. — Зникнення класичного лубка з ніші масової комунікації. — Генеалогія радянського терору.

2.2. Психологічне підґрунтя терору як масової комунікації.....170

Образ ворога як психічна проєкція. — “Соціальна параноя”. — “Релігійний” зміст терору. — Терор та міф.

2.3. Терор та художня культура.....178

Боротьба творчих груп за монополію в художній творчості. — Передбачення художньої культури. “Вігліга”. — “Нудно”. Чекаючи на Годо. — “Нехай гірше, аби інше”. Перебудова. — “Чорнуха” як міфологія масової свідомості та знак звернення до “навного буття”.

Розділ 2.

Особливості міфологічної конструкції тексту радянської культури.....190

1. Світова подія.....195

1.1. Вплив енергії революції як світової події на структурування тексту художньої культури.....195

Злиття художнього авангарду зі стихією революції. — Переформування стосунків у структурі художньої комунікації в авангардному мистецтві. Аудиторія у ролі співтворця вистави. — Самопожертва деміурга як один з найпотужніших подійових символів у тексті культури.

2.2. Вичерпання енергії світової події.....203

“Шукаючи радості”. — Пігрив світобудовчої парадигми та панування неофіційного смислоутворення. — Перебудова. Повернення до “чистих витоків”. — “Чорнуха”.

2. Герої.....211

1.1. Герой як упорядковувач пореволюційного Хаосу.....211

Роль героя в конструюванні та впорядкуванні пореволюційного простору. — Парадигматична функція стереотипу героя в ранній

радянській драматургії. — Психологічна функція драматичного та кіно-героя у знятті напруженості в опозиції життя / смерть.

2.2. Герой як утверджувач

надійного порядку радянського Космосу.....218

Поява "камерного" героя. — Повоєнний конфлікт "романтиків" та "прагматиків". — Громадянська війна як референтний героїчний час. — "За того парня". — Тема вірності й тема зради героєм життєвому покликанню. — Герой екзистенційного конфлікту як трикстер.

2.3. Між героєм і трикстером.....232

Ослаблення героїчної напруги у ланці "віднайдений рай". — Герой проти правди більшості. — Метанідозра "неправильно знайденого раю". — "Прагматичний ідеалізм" та здатність до компромісу як риси нового героя виробничої драми. — Крах радянського міфологічного простору. Відкриття табуйованих зон. Суспільна маргіналізація героя.

Розділ 3.

Автор як чинник тексту радянської культури....240

1. Революційний автор та нова публіка.....240

Концепція авторства в європейському мистецтві початку ХХ ст. — Мистецтво і революційна дійсність. — Політичний театр. — Зміна ролі авангарду як трикстера культури на роль культурного героя.

2. Соціальне замовлення, соціальне покликання та соціальна спокуса.....247

2.1. Соцзамовлення як механізм структурування тексту культури.....247

Перші замовлення влади на агітаційне мистецтво. — Соцзамовлення як покликання і спокуса. — Зміна характеру соціального покликання як стихійної орієнтації на глядача. Усвідомлення авангардним мистецтвом розбіжності з революційним глядачем. — Згасання енергій соціального покликання. Пошук компромісних моделей стосунків із владою. — Механізм соціальної

ієрархії як спосіб матеріалізації соціальної "потреби".

2.2. Творча свобода та зовнішні обмеження.....254

Формування норми в мистецтві. Перемога класицистичної парадигми автора. — Створення еталонно-нормативних зразків нового мистецтва. — Протиріччя між внутрішньою свободою та канонами норми. — Від "долучення" до "відлучення". Деякі психологічні аспекти невиходу / виходу за зовнішні обмеження.

3. Цензура, "вгадування" та самоцензура.....264

Цензура як "демон" радянської художньої свідомості. — Роль цензури у функціонуванні психічної енергії. Компроміс та спотворення як "обман" цензури. — "Вгадування" як конструктивний елемент ідеологічного цензурного тиску. — "Внутрішній" цензор як механізм природного самозахисту. — Підтекст культури як простір подвійної комунікації.

4. Нові міфи та стара ідеологія.....271

Р. Барт про міфологічні операції "переписування". "Переписування" історії як "природи". — Радянське "переписування" економіки як природи та його наслідки.

Кілька слів як підсумок.....281

Список використаної літератури.....289